

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Jokseenkin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Esitysluonnoksessa on kattavasti kuvattu mitä lakimuutoksella tavoitellaan ja toisaalta samalla monia sellaisia riskejä, joita liittyy lähisuhdeväkivallan sovittelun kategoriseen kieltämiseen.

Lähisuhdeväkivalta on monimuotoista, kompleksista ja tapauksissa on keskenään mittavasti sisällöllisiä eroavaisuuksia. Perinteisen rangaistusasteikon käyttämisen rinnalla restoratiivinen oikeus ja vaihtoehdot ratkaisumallit voivat käytännössä olla osapuolille vaikuttavampia tapoja käsitellä tapahtunutta ja motivoida toisin toimimiseen. Edelleen tarvitaan tarkkaa arviointia sovitteluun soveltuvista tapauksista, vapaaehtoisuuden varmistamista ja erillistapaamisia, jotka myös esitysluonnoksessa kuvattiin nykyisellään toteutuvan melko hyvin. Tuomioistuimen tehtävä on arvioida mikä on lain mukaista toimintaa ja asettaa rangaistus. Väkivallan kierteen katkaisu edellyttää paljon muutakin.

Lähi-suhteissa tapahtuneiden rikosten osalta on osin subjektiivista, mikä tuo uhrille oikeuden kokemuksen ja tukee selviytymistä. Esitysluonnokseen on nostettu kohta Istanbulin sopimuksen selitysmuistiosta, jossa todetaan, että erityisesti perheoikeuden saralla oikeusprosessille vaihtoehdoisten riidanratkaisumenettelyjen voidaan katsoa johtavan kestävämpään ratkaisuun. Yhtenä esimerkkinä tästä on se, että käräjäoikeudessa tekijällä on itsekriminointisuoja, kun taas sovitteluprosessi ei voi alkaa eikä jatkua ilman, että tekijä vahvistaa tapahtumien pääasialliset tosiseikat. Joissain tilanteissa sovitteluprosessi ohjaa vastuunottoon ja muutokseen enemmän kuin muodollinen rangaistusseuraamus. Ilman vastuunottoa väkivaltainen käyttäytyminen ei lopu.

Sovittelun hyödyntäminen ei sido poliisia, syyttäjää tai tuomioistuinta, vaan se voi säilyä yhtenä osana prosessia. Sovittelumahdollisuuden poistamisen sijaan olisi tarkasteltava mitä sisällöllisiä muutoksia lainsäädännöllisesti on tehtävissä sovittelun laadun varmistamiseksi.

Kootusti, lähisuhdeväkivallan uhrin mahdollisuus kokemustensa turvalliseen käsittelyyn sovitteluprosessin yhteydessä on merkittävä korjaavan kokemuksen mahdollisuus traumatisoivien tapahtumien jälkeen. Lakimuutoksen taustalla oleva oikeudellisen hyvityksen ajatus ei samalla tavalla varmista hyvän elämän jatkumista tuomion jälkeen, vaan voi jopa vaarantaa sen, koska asia ei tule henkilökohtaisella tasolla ehkä milloinkaan käsitellyksi. Vaikka perusteet ovat muutokselle hyvin ymmärrettäviä, on muutoksessa enemmän uhrin pidemmän ajan selviytymistä koskevia riskejä kuin etuja.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Esitysluonnoksessa tuodaan esille lähisuhdeväkivaltaan liittyvää dynamiikkaa ja uhrin alisteinen asema. Esitysluonnoksessa ei kuitenkaan ole riittävällä tavalla huomioitu, ettei valta-asetelma katoa esitutinnan tai formaalin rangaistusmenettelyn aikana. Se, että asianomistaja kieltäytyy tai ei uskalla kertoa esitutinnan aikana tapahtumien tosiasiallista kulkua, voi vaikeuttaa näytön saamista myös virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Esitysluonnoksessa on todettu, että jo nykyisellään tutkintaa esitetään rajoitettavaksi varsin usein esimerkiksi näytön vähäisyyden takia. Herää huoli esitetäänkö lähisuhdeväkivaltatapausten tutkintaa entistä useammin rajoitettavaksi tai syytteitä peruutetaan, jos tavat ratkaista asiaa kapenevat. Tämä johtaisi uhrin aseman heikentymiseen.

Lähi-suhteessa tapahtuva väkivalta ei ole aina täysin yksisuuntaista, vaan voi olla melko tyyppillistä, että molemmat osapuolet käyttävät jotakin väkivallan muotoa. Epäillyn ja asianosaisten roolit voivat myös muuttua tutinnan aikana. Osapuolilla voi olla halua sopia asia keskenään ja huolena on lakimuutoksen myötä ammatillisen tuen ja arvion puuttuminen sovittelutilanteesta.

Lähi-suuhdeväkivallan sovittelusta luopumisella voi olla vaikutusta asianosaisten mahdollisuuksiin saada keskustelutukea, apua tilanteeseensa ja palveluohjausta. Vaikkakin poliisilla on nykyiselläänkin lakiin perustuvia ilmoitusvelvollisuuksia ja velvollisuuksia ohjata väkivallan osapuolia tukipalveluihin, käytännössä palveluohjaus toteutuu vaihtelevasti. Suomessa ei ole väkivaltatyötä tuottavia palveluita yhdenvertaisesti tarjolla. Lakimuutoksia tulee tarkastella kokonaisuutena ja kyseinen esitysluonnos edellyttäisi samanaikaisesti lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn liittyvien rakenteiden ja toimintatapojen vahvistamista myös lainsäädännön keinoin.

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Esitysluonnoksen vaikutusten arviointi vaikuttaa painottuneen parisuhteessa tapahtuneen väkivallan tilanteisiin, vaikka esitys koskettaa laajemmin lähisuhteissa tapahtuvia rikoksia, joiden kirjo on valtaisa. On tarpeen tarkastella lähisuhteen määritelmää ja kohdentaa lakiesitystä tarkemmin.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Esitysluonnoksen pohjalta jää mietityttämään, onko sovitteluun ohjaamisessa riittävästi tilaa ammatilliselle ja tapauskohtaiselle arvioinnille, jota esimerkiksi hyvän käytännön malli määrittelee. Rikosnimikkeet eivät ole prosessin ajan staattisia vaan voivat tarkentua tutkinnan aikana.

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

Sovittelun toteutusta koskien on tehty THL:n ohjeistus ja hyvän käytännön malli 2023. Lain tasolla sovittelun yksityiskohdista ei ole kuitenkaan tarkemmin säädelty. Sovitteluprosessin laadun ja yhdenmukaisuuden varmistamiseksi hyvän käytännön mallin sisältökohtia olisi hyvä viedä lain tasolle vaihtoehtona sovittelusta luopumiselle.

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Esitysluonnoksessa on otettu melko kattavasti huomioon eri näkökulmia aiheeseen ja tehty vaikutusten arviointia monipuolisesti. Esitysluonnoksessa olisi voinut vielä tarkemmin avata muiden lainsäädäntömuutosten vaikutusten arviointia, kun ne esityksessä perusteltiin melko niukkasanaisesti ”riittämättömäksi hallitusohjelmakirjauksen toteuttamiseksi”.

Päätöksenteossa ansaittua huomiota tulisi saada asianosaiset itse ja heidän kokemuksensa. Lähisuuhdeväkivallan sovittelun läpikäyneet arvioivat, että lähisuuhdeväkivaltatapausten sovittelussa vapaaehtoisuus toteutuu hyvin ja että palvelu on hyödyttänyt osapuolia.

Lyytinen Satu
Kanta-Hämeen hyvinvointialue